

NATUUR?

De vorige aflevering van Jonas stond vol natuur. Karen Hamaker nam het op voor de grutto als onverwacht medeslachtoffer van de mkz-crisis. Een hoofdartikel was gewijd aan de natuur in toekomstig Nederland, getiteld: Wat is natuur stráks nog in dit land? Daarbij werden drie varianten geschetst: de nieuwe 'wilde' natuur van de Millingerwaard, het oude cultuurlandschap van Planken Wambuis en de moderne stadsnatuur van Zoetermeer. Tenslotte gaf natuurfilosoof Jozef Keulartz zijn visie op de toekomstige natuur van Nederland.

Hoe meer ik las, hoe meer het me begon te duizelen: 'De natuur kan de koe niet missen', 'nieuw aangelegde wilde natuur', 'meeliftnatuur', 'natuur voor de zondag', 'natuurontwikkelingsgebied'. De vraag welke natuur we straks hebben, werd voor mij overvleugeld door de vraag: wat is natuur feitelijk? Je kunt je afvragen of zo'n vraag relevant is. Ik denk van wel. Iedereen heeft recht op zijn eigen natuurbeeld, maar dat heeft wel geleid tot een grenzeloze spraakverwarring. Het begrip natuur lijkt verwaterd tot een nietszeggende kreet, gedegradeerd tot alles wat 'groen' is. Voor sommigen inclusief de koeien in de wei en het bosje chrysanthen uit de kas. Plastic kunstbloemen vallen meestal nog net buiten onze visie op natuur. Hoewel, met het oog op de toekomst...

Voor mij is de essentie van natuur haar spontaniteit, oorspronkelijkheid. Tot de natuur behoren verschijnselen in onze omgeving die niet bepaald worden door de mens. Dat kunnen planten en dieren zijn die zich ongevraagd vestigen, zoals die gewaardeerde grutto in onze weilanden. Maar even goed de minder gewaardeerde kakkerlakken in de keuken. Vaak wordt vergeten dat de natuur ook de spontane verschijnselen omvat in de levenloze stof: de omlaag snellende bergbeek, opstuwende duinen langs de kust, de golven op zee, de wolken. Het uitspannel met miljarden sterren is 'ons' grootste natuurgebied, volkomen ongerept. Het kan ons soms, op een verlicht moment, herinneren aan onze bescheiden plek in de kosmos.

In de loop van de geschiedenis zijn we de Aarde, miljarden jaren lang puur natuur, steeds meer gaan vormen naar onze noden en wensen. Dat noemen we cultuur, als contrast met natuur. Onder andere landbouw, stedenbouw, infrastructuur en kunst behoren tot het domein van de cultuur. We spreken over cultuurgewassen en cultuurlandschappen waar de mens de dienst uitmaakt. Een cultuurlandschap bestempelen als een vorm van natuur is dus eigenlijk onzin. Maar de verwarring is wel begrijpelijk. In het vroegere cultuurlandschap kwamen veel natuurelementen voor, planten en dieren die zich spontaan vestigden onder door de mens bepaalde condities: korenbloemen in de akkers, heide op begraasde zandgronden en de grutto en andere weidevogels in de veenweiden. In het hedendaagse cultuurlandschap worden zulke natuurelementen steeds schaarser als gevolg van moderne technieken. De korenbloemen zijn doodgespoten, de heide is omgezet in akkerland, de grutto verdwijnt door te vroeg maaien. Op die manier worden landbouwgebieden steeds zuiverder cultuurland en zien we het vroegere cultuurlandschap steeds meer als natuur. Eigenlijk doordringen cultuur en natuur elkaar nog steeds, overal en op alle mogelijke manieren. Tot en met de huismussen in stadscentra en de darmflora in ons eigen lichaam.

Ik kan me voorstellen dat het u nog steeds duizelt. Wellicht nog meer dan voordat u dit stukje las. In mijn boek 'Weg van de natuur' kunt u meer gedachten over natuur en de relatie tot cultuur vinden. Het kan zinvol zijn om eens te overpeinzen wat uzelf onder natuur verstaat. En als u toch aan het filosoferen bent, sta dan eens stil bij de natuur van de mens, bij uw eigen natuur. Ook daar zijn kernwoorden oorspronkelijkheid en spontaniteit. Ook die natuur is veelal overvleugeld, en wellicht onderdrukt, door cultuurinvloeden. Misschien komen we tot de conclusie dat onze eigen natuur ook bescherming behoeft. Of een portie natuurontwikkeling...

Eef Arnolds

De tekst is eerder verschenen in het tijdschrift Jonas 49, 2001.